

Opgave i TM2510

Bacheloropgave

15 ECTS

Kursus: Bachelor i Teologi og Mission

Kandidat: 936

Vejleder/faglærer: Finn Rønne

Godkendt opgaveordlyd:

Emne: Livet som kristen minoritet i et muslimsk majoritetssamfund på Zanzibar; med særlig henblik på religionsfrihed.

Spørgsmål: Hvad mener zanzibarierne, at religionsfrihed skal omfatte, hvordan oplever de religionsfriheden i praksis, og hvorfra henter de deres argumentation? I hvilken grad stemmer praksis med zanzibariernes opfattelse af religionsfrihed, og i hvilken grad stemmer teori og praksis til FN's menneskerettighedserklæring og Jørgensens religiøs diskriminationsdefinition?

9899 ord eksklusive forside, indholdsfortegnelse og litteraturliste

Fjellhaug International University College

Høst 2018

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	3
Problemformulering:	3
Metode og kildearbejde	4
Styrker	4
Svagheder	4
Fremgangsmetode.....	4
Definitioner.....	5
Religionsfrihed.....	5
Religiøs diskrimination	5
Beskrivelse af den kristne minoritet.....	5
Den anglikanske og den romersk-katolske kirke	5
Den lutherske kirke.....	5
De pentekostale menigheder	5
Beskrivelse af den muslimske majoritet.....	6
Den nationalistiske fløj	6
Wahabismen.....	6
Forholdet mellem de to grupper historisk set.....	7
Hvad zanzibarierne mener religionsfrihed skal omfatte, og hvordan den kommer til udtryk.....	8
Kristne.....	8
Muslimer.....	10
Gruppernes forskelle og ligheder	11
Religionsfrihed i praksis.....	11
Kristne.....	11
Muslimer.....	13
Udlændinge	14
Gruppernes forskelle og ligheder	16
Religionsfriheden i forhold til FN's menneskerettighedserklæring og Jonas Jørgensens diskriminationsdefinition.....	16
FN's menneskerettighedserklæring	16
Diskrimination	17
Fremtiden for religionsfriheden på Zanzibar.....	18
Udfordringer	18
Lyspunkter	20

Konklusion	21
Litteraturliste	22
Interviewprotokol	23
Lokale zanzibariere:	23
Muslimer:	23
Kristne:	24
Udlændinge:	25

Indledning

Religion spiller en rolle i nutidens samfund, og udfordringen med at leve side om side, når naboer og landsmænd tilhører forskellige religioner, har i de sidste år skubbet islam, kristendom og religiøst motiverede konflikter frem på avisernes forsider. Boko Haram, ISIS og den islamofobi, de højrenationale partiers fremgang over hele Europa, har sat fokus på, er nogle af de tendenser og aktører, som giver konflikter mellem muslimer og kristne.

Derfor er en undersøgelse af Zanzibar ved et feltarbejde relevant. Mere end 95% af øens indbyggere er muslimer, men der lever flere tusinde kristne blandt dem i en omskiftelig og skrøbelig situation. Der har i årtier været relativ fred mellem grupperne, men i de seneste år er uroligheder, frygt og angreb blevet et fast element for øens indbyggere.

Zanzibar er forfatningsmæssigt sekulært, men religion er en identitetsmarkør, der betyder umådeligt meget i zanzibariernes bevidsthed. Sådan har det været i mange år, men der er en stigende udfordring med at bevare religionsfreden på Zanzibar, hvor radikale muslimske grupper vinder frem, mens indtoget af de pentekostale kirker, der har en meget missionerende attitude, ryster op i det religiøse billede. Øen står i en ideologisk kamp ved en skillevej, hvor de radikale grupper forsøger at få fodfæste og skabe en islamisk østat, mens moderate muslimer ønsker at fastholde status quo, og kristne gerne vil missionere. Opgaven vil kaste lys på, hvad de forskellige grupper mener om religionsfrihed, hvordan de oplever situationen mellem religionerne lige nu, og hvad der sker i fremtiden.

Respondenten Damas beskriver emnets vigtighed, når han i slutningen af mit interview med ham siger:

”Tillykke med at lave den her undersøgelse. For det er ikke kun et problem her på Zanzibar. Det er over hele verden. Vi har brug for, at de unge lærer mere om andre religioner og religionsfrihed, så vi kan leve sammen. Vi skal lære at leve sammen i fred, acceptere hinanden og respektere hinandens tro.”

Problemformulering:

Emne: Livet som kristen minoritet i et muslimsk majoritetssamfund på Zanzibar; med særlig henblik på religionsfrihed.

Spørgsmål: Hvad mener zanzibarierne, at religionsfrihed skal omfatte, hvordan oplever de religionsfriheden i praksis, og hvorfra henter de deres argumentation? I hvilken grad stemmer praksis med zanzibariernes opfattelse af religionsfrihed, og i hvilken grad stemmer teori og praksis med FN's menneskerettighedserklæring og Jørgensens religiøs diskriminationsdefinition?

Metode og kildearbejde

Styrker

Kildearbejdet har en række styrker. Jeg har rejst og boet i Tanzania i flere år, forstår kulturen og taler swahili på et niveau, der giver mig forudsætninger for at forstå de kulturelle koder, underspilningen og overdrivelse i kildernes udsagn og få lokale kilder i tale, der ikke taler engelsk. Jeg har længe fulgt udviklingen i Tanzania, og jeg har til det indledende arbejde før feltarbejdet forhørt mig hos tidligere missionærer Arngeir Langås og Daniel Nygaard Madsen.

Undersøgelsen har med 50 respondenter, hvoraf de 42 er tanzaniere, en forholdsvis stor respondentgruppe. Den kunne være større, men med 10 dages feltarbejde kunne det ikke være bedre. Gruppen består af 20 muslimer og 22 kristne, og de har en tilfredsstillende spredning i alder, køn og moske/kirke-tilknytning. Interviewprotokollen findes som bilag efter litteraturlisten

Svagheder

Men kildearbejdet har også svagheder. Problemstillingen er ny, og derfor er det begrænset, hvad andre har skrevet om området. Det ville have styrket min opgave, hvis jeg kunne inddrage mere ekstern forskning og litteratur, men det har ikke været muligt. Det, at undersøgelsen foregår i en anden kultur, kontekst og på et andet sprog giver risiko for misforståelser og er en fejlkilde.

Jeg arbejder med en forholdsvis lille respondentgruppe, da opgavens omfang og feltarbejdets tid ikke giver mulighed for at arbejde med en større respondentgruppe. Det sætter krav til udvælgelsen af respondenterne, der er søgt placeret i forskellige samfundslag, religioner og geografiske områder. Det er dog stadig en svaghed, da få respondenter kommer til at tale repræsentativt for deres gruppe. Respondenternes religiøse og geografiske tilhørsforhold er noteret i interviewprotokollen.

En sidste svaghed er, at jeg pga. tidspres var nødsaget til at finde kontakter gennem få, allerede etablerede kontakter. Det gjorde det sværere at få spredning på respondentgruppen, da de interviewede til en vis grad kendte hinanden. Ideelt set havde jeg etableret uafhængige kontakter i forskellige moskeer, kirker, landsbyer og samfundslag.

Fremgangsmetode

Forud for feltarbejdet havde jeg interviewet tidligere missionærer Arngeir Langås og Daniel Nygaard Madsen, der gav mig vejledning om Zanzibar og telefonnumre på muslimer og kristne, de kendte. Gennem dem og andre kontakter fik jeg skabt en diversitet hos respondenterne. Desuden gik jeg rundt i byerne Stone Town og Nungwi og spurgte folk på gaden for at involvere andre grupper.

Interviewene var semistrukturerede og varede alt fra 10 minutter til en time. Langt de fleste interviews var en-til-en, men jeg havde også enkelte gruppeinterviews. De er alle anført i interviewprotokollen. De semistrukturerede interviews gav fordelen, at jeg, efter et par grundlæggende spørgsmål om religiøsitet, mening om religionsfrihed og praksis og forhold til den anden religion, kunne bruge respondenterne til de vidensområder, hvor respondenterne var stærkest.

Interviewene blev oftest gennemført på swahili, men jeg slog også over i engelsk, når respondenterne evnede dette. Blandt de kristne har jeg interviewet flest lutheranere, da jeg havde god kontakt til dem, men respondentgruppen tæller også anglikanere, katolikker og pinsefolk. Muslimerne tilhørte fortrinsvis sunni-islam, som er Zanzibars største gruppe. Jeg har primært interviewet tanzaniere, men opgavens få vesterlændinge har boet flere år på Zanzibar og har stor kulturel og religiøs indsigt.

Definitioner

Religionsfrihed

Som definition på religionsfrihed vil opgaven lægge sig op ad FN's menneskerettighedserklæring fra 1948:

"Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance."¹

Denne definition vil zanzibariernes version af religionsfrihed blive vurderet op ad. Jeg vil ikke bruge den normativt, men deskriptivt.

Religiøs diskrimination

Interviewene vil også komme ind på, hvorvidt respondenterne møder religiøs diskrimination. Det kræver også en definition, og den finder jeg hos Jonas Adelin Jørgensen:

"Religiøs diskrimination er på grund af religiøs tro (eller mangel på tro) at behandle personer eller grupper forskelligt fra andre grupper".²

Beskrivelse af den kristne minoritet

For at forstå øens nuværende situation er det nødvendigt kort at opridse Zanzibars kristne og muslimske grupperinger.

Den anglikanske og den romersk-katolske kirke

De kristnes historie på Zanzibar går tilbage til 1600-tallet, hvor portugisiske missionærer oprettede en missionsstation i forbindelse med et fort på øen. I 1652 blev de smidt ud, og størstedelen af de kristne blev dræbt. I 1860 ankom katolikkerne, og i 1864 anglikanerne. Begge grupper engagerede sig tidligt i diakoni blandt svage, udsatte og slaver, og anglikanerne blev i Livingstones ånd foregangsmænd for afskaffelsen af slaveriet på øen. Katolikkerne blev kendte for deres sygehuse og skoler, og begge kirkesamfund anses nu som fast forankrede og en del af Zanzibar, hvorfor de også nyder en forholdsvis respekteret status på øen. Men anglikanere og katolikker har alligevel altid trådt varsomt, og har kun fået det råderum, som øens respektive ledere og lokalsamfundene har givet. De er derfor traditionelt heller ikke offensive i deres missionsaktiviteter. Den anglikanske og romersk-katolske kirke er også de to største kirkesamfund på Zanzibar.

Den lutherske kirke

Lutheranerne er forholdsvis nye på Zanzibar, og de fleste kommer fra fastlandet. De er flyttet til Zanzibar for at arbejde og er typisk en del af middelklassen.³ De er veluddannede, fremmede, taler en anderledes dialekt og har ofte et dårligt ry blandt muslimer, der mener, at de kommer og stjæler deres jobs. De har missionsstrategier og penge med i ryggen fra kirken på fastlandet med flere millioner medlemmer, men er fortsat tilbageholdende i deres missionsarbejde. De er aktive i dialogarbejdet og har kun få kirker på øen.

De pentekostale menigheder

De pentekostale menigheder har en anderledes status. De er også tilflyttere, men kommer uden penge i ryggen og er ikke en del af middelklassen. Det mest karakteristiske ved dem er deres konfrontatoriske missionsmetoder. De evangeliserer på gaden eller banker på døre hos muslimerne, og det skaber

¹ United Nations 1948, artikel 18.

² Jørgensen 2014

³ Jutta og Henrik Jørgensen, interview, Stone Town, 5/10-2018

gnidninger. De beskyldes desuden for at skære hjørner ved at udnytte smuthuller i lovgivningen og udfylde formularer mangelfuldt, når de søger byggetilladelser eller indretter kirker i private hjem, hvorfra de spiller høj musik.⁴ Derfor mødes de med stor mistro blandt muslimerne og deres kirker lukkes.⁵ Men det er også her, at det største antal af konvertitter findes.⁶

Beskrivelse af den muslimske majoritet

Zanzibar har det meste af spektret af muslimer. Sunni-islam er den største gruppe, men interviewene gav indtryk af, at mange ikke er bevidste om, hvilken gruppe de tilhører. Langt de fleste byer har kun sunni-moskeer. I hovedstaden Stone Town findes der dog minoritetsgrupper af Ismaili, Ibadi, Shia og sufi-muslimer. For mange zanzibarierer betyder det at være muslim, at de er tilknyttet den lokale moské, hvor de beder, men Islam er i lige så høj grad en kulturel markør og fællesskabsindikator, hvor nogle sætter lighedstegn mellem zanzibarierer og muslimer.⁷

Præsentationen vil beskrive de to undergrupper af muslimer, der er af størst interesse for religionsfriheden – den nationalistiske fløj og wahabismen.

Den nationalistiske fløj

Den nationalistiske fløj har siden oprettelsen af unionen mellem Tanganyika og Zanzibar i 1964 ønsket zanzibarisk uafhængighed. Gruppen ser sig som zanzibarianere og arabere i højere grad end som tanzaniere og afrikanere. Den har tætte forbindelser til Oman og den kulturelle arv fra Mellemøsten, og den identificerer sig med partier, der kobler Islam sammen med deres politiske standpunkter. De er i opposition til regeringspartiet CCM, der har panafrikanske træk efter landets første præsident Julius Nyerere⁸.

Wahabismen

Wahabismen, der er en stærk konservativ lovskole indenfor Sunni-islam, er bedst kendt som ideologisk bagland for Saudi-Arabien og Al-Qaeda og gjorde sit indtog i Østafrika i 1970'erne. Wahabismen er militant og antikristen, og dens indtog på Zanzibar har gjort forholdene for de kristne vanskeligere.⁹

Nationalisterne og wahabismen har et overlap i den islamiske vækkelsesbevægelse Uamsho. Uamsho blev stiftet i 2002, og blev særligt kendt, da volden blussede op i 2011-13. Her agiterede og kæmpede Uamsho for en selvstændig, islamisk stat. Bevægelsen har altid været kritisk overfor Tanzania og unionen, været en mikrofon for zanzibarisk nationalisme og en fortaler for en wahabistisk sharialovgivning.¹⁰ Fra 2011-13 blev Uamsho anklaget for at sprænger bomber, sende trusselsbreve, angribe præster og moderate muslimske ledere og dræbe en katolsk præst¹¹. Da bevægelsens ledere blev arresteret, dæmpedes urolighederne, men holdningerne er stadig repræsenteret på Zanzibar, hvor flere moskeer er wahabistisk præget¹². De er indflydelsesrige og højtråbende, men stadig et mindretal.

⁴ Madsen, interview, København, 5/9-2018

⁵ Madai, interview, Stone Town, 3/10-2018

⁶ Jutta og Henrik Jørgensen, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁷ Abdalla Ali, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁸ Shivji 2011

⁹ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹⁰ Langås, interview, København, 21/9-2018

¹¹ Schmidt Søgaard 2013

¹² Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

Forholdet mellem de to grupper historisk set

Historisk set har forholdet mellem kristne og muslimer på Zanzibar hovedsageligt været fredeligt. Der har været politiske krige, men kun sjældent religiøse krige.¹³ Det startede dog anderledes i 1492, da portugiserne ankom til Zanzibar og angreb muslimerne. Omkring 100 år senere blev portugiserne besejret i Østafrika og kristendommen forsvandt.

Fra 1800-tallet var arabere fra Oman toneangivende på Zanzibar og de tre sultaner, der regerede før kolonimagterne, Sultan Said (1807-1856), Sultan Majid (1856-1870) og Sultan Bargash (1870-1888) var alle positive overfor religionsfrihed og gav kirken og missionærerne gode arbejdsmuligheder. Særligt Majid var positiv og støttede kirken i at konvertere folk fra de lokale naturreligioner. Bargash lod kirken være i fred, men slog hårdt ned på konvertering fra Islam til kristendommen, som han ikke anså for at være en del af religionsfriheden. Det er Bargashs holdning, der har fået stærkest indflydelse på mange af nutidens muslimer, der tilslutter sig hans holdning. Under Bargash holdt den anglikanske biskop Edward Steere ugentlige, åbne interreligiøse møder i sit hus, hvor der blev diskuteret tro¹⁴.

Den positive trend stoppede i starten af 1900-tallet, hvor storpolitiske, antikolonialistiske holdninger skabte større adskillelse mellem kristne og muslimer. Indtil revolutionen i 1964 var de kristne typisk efterkommere af slaver eller missionærer og blev aldrig integreret i det muslimske miljø på øen. De var et parallelsamfund, der under briterne fik større indflydelse. Særligt uddannelsessystemet blev kimen til adskillelsen. For under sultanatet var administrationen og uddannelsessystemet muslimsk, og mange muslimer havde fremtrædende poster. Men sideløbende med det muslimske system drev katolikkerne og anglikanerne missionsskoler. Da briterne i 1890 gjorde Zanzibar til et protektorat, fik missionsskolerne mere indflydelse. Det gjorde, at Sultan Ali bin Hamud (1902-1911) frarådede muslimer at sende deres børn i missionsskolerne af frygt for, at de skulle blive kristne. Frygten var ikke ubegrundet, for lærerne holdt sig ikke tilbage fra at missionere. Samtidig delte sultanens administration polemiske traktater mod de kristne ud i gaderne.¹⁵ I praksis stigmatiserede Hamuds opfordring det muslimske samfund, for under briternes administration blev uddannelsen overladt til de veluddannede missionærer. Da muslimerne ikke ville sende børn i missionsskolerne, blev de sat uddannelsesmæssigt tilbage og reduceret til intellektuelle andenrangsborgere, der måtte nøjes med en mangelfuld undervisning i madraserne. Det gav de kristne et uddannelsesmæssigt forspring, som stadig giver en social skævvridning og medvirker til adskillelsen af kristne og muslimer.¹⁶

Som britisk protektorat (1890-1963) nød Zanzibar relativ fred, men en indvandningsbølge fra Oman betød en stærkere orientering mod Mellemøsten og Islam. Hen over nytåret 1963 startede en blodig revolution, der endte, da Abeid Karume indgik en aftale med Tanganyikas leder Nyerere om en politisk union, og Tanzania blev født. Karume behandlede de kristne godt, men det stoppede i 1972, da han blev myrdet, og Aboud Jumbe overtog magten.¹⁷ Nationalisten Jumbe arbejdede for Zanzibars selvstændighed og søgte en stærkere tilknytning til Mellemøsten. Præsidentskiftet i 1972 er et skelsættende øjeblik for adskillelsen mellem de kristne og muslimerne på øen. I Tanzania blev tankerne om samfundets religionsfrihed og

¹³ Badru D.Kateregga:65

¹⁴ Langås 2017:86

¹⁵ Langås 2017:87

¹⁶ Langås, interview, København, 21/9-2018; Anonym 1 og Anonym 2, gruppeinterview, Stone Town, 8/10-2018

¹⁷ Langås 2017:106

multireligiøsitet tegnet af panafrikanisten Julius Nyerere og hans politiske vision, Ujamaa¹⁸, som han i Arusha-erklæringen i 1967 fremlagde med følgende ord:

“Our country Tanzania has no religion ... We are not a Christian country, nor are we a Muslim country, nor are we a Jewish country; we are just Tanzania ... But individually we have religions; I have mine, Karume has his ..., even if someone is an atheist, someone who rejects God, we accept him.”¹⁹

Nyerere ønskede at give plads til forskellige religiøse opfattelser i landet, og talen bidrog positivt til freden. Under både Karume og Jumbe fortsatte kirkerne deres arbejde på øen, og de prægede Zanzibar i Nyereres panafrikanske retning. Ujamaa påvirkede altså den ene del af Zanzibar, mens den anden så mod Mellemøsten. I dag er disse to tendenser stadig toneangivende, og gør, at situationen på øen bølger frem og tilbage.²⁰

I nyere tid er 2012 et nøgleår. Her blussede urolighederne på Zanzibar op, da Uamsho brugte en folkelig opbakning og politisk medvind til at gå aggressivt til værks mod de kristne. Gennem kampagner og offentlige møder agiterede de for et selvstændig Zanzibar, hvor en wahabistisk Islam skulle være central. Retorisk lagde de sig op ad Jumbe, og Uamsho viste, at mange mennesker på øen kan mobiliseres, når der spilles på de følelser, som mange zanzibariske muslimer har: at de kristne fra fastlandet begrænser muslimernes muligheder for at leve efter islams forordninger.²¹

Spændingen er altså mellem den wahabistiske islamiske politik på den ene side, og så Nyereres panafrikanske Ujamaa på den anden.²²

Hvad zanzibarierne mener religionsfrihed skal omfatte, og hvordan den kommer til udtryk

Historien fortæller ét, men det mest presserende for at besvare problemformuleringen er nutiden. For hvad mener de to store hovedgrupper, kristne og muslimer, at religionsfrihed er, og hvordan skal den i praksis komme til udtryk? Det har været et fast element i ethvert interview at få respondenterne til at redegøre for, hvad religionsfrihed skal omfatte. På trods af spredningen i bopæl, alder, køn og religiøs tilknytning har de kristne været relativt enige med hinanden, ligesom muslimerne også har været homogene i deres svar. Opgaven vil nu præsentere gruppernes holdninger ud fra det indsamlede interviewmateriale, og til sidst præsentere forskellene.

Kristne

Kristne på Zanzibar mener, religionsfrihed betyder, at der skal være frihed til at vælge sin egen tro. Naturligvis må landets love ikke brydes, men du er fri til at leve efter din samvittighed²³. Netop at pege på samvittigheden er klassisk protestantisk, hvor Luther ved Rigsdagen i Worms forsvarede sig med, at det ikke er tilrådeligt at handle mod sin samvittighed.²⁴ Den kristne gruppe mener, der skal være frihed til at gå i kirke/moské og mødes med andre troende. Derfor må der også være et sted at mødes. Mulighed for at

¹⁸ Ujamaa betyder fællesskab på Swahili, og er Nyereres politik, der blandt andet skulle mindske skellene mellem etniske og religiøse grupper og skabe en fælles tanzanisk identitet.

¹⁹ Langås 2017:104

²⁰ Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

²¹ Langås, interview, København, 21/9-2018

²² Langås, interview, København, 21/9-2018

²³ Idi, interview, Stone Town, 5/10-2018

²⁴ Mark Pedersen

købe jord og bygge kirker eller moskeer, hvor behovet er, er essentielt.²⁵ Det var dog ikke alle kristne, der specifikt nævnte bygningstilladelse som et vigtigt aspekt af religionsfriheden.

Det er værd at bemærke, at forestillinger ofte formes af det, de dannes i opposition til. Derfor er det ikke bemærkelsesværdigt, at tilflytteren Mary Idi ikke nævner byggetilladelser.²⁶ Hun kommer fra en luthersk kirke i Stone Town, der er lykkedes med at bygge en stor kirke, men er også opvokset i et område af Tanzania, hvor byggetilladelser til kirker er nemmere at få. Kristne fra Nungwi nævnte derimod vigtigheden af at kunne få lov til at bygge. De kommer fra en kirke, der i syv år forgæves har kæmpet for tilladelse til at bygge en kirkebygning på deres grund.²⁷ Derfor vil netop de lægge vægt på det aspekt, fordi de føler, at her bliver deres religionsfrihed begrænset i særlig grad. Desuden lægger kvinderne²⁸ vægt på at kunne gå på gaden uden tørklæde, mens missionærtypene fokuserer på tilladelse til at drive mission.²⁹ De forskellige aspekter, forskellige kristne fremhæver, må stykkes sammen til et helt billede, og modsiger ikke hinanden. De har bare et forskelligt fokus på, hvad religionsfriheden skal sikre frihed til, fordi de oplever forskellige udfordringer i deres hverdag. Desuden nævner kristne, at religionsfrihed må give frihed til at konvertere og følge den religion, man selv vil.³⁰ Som opgaven vil vise, er konverteringsfrihed det aspekt af religionsfriheden, der har det sværest på Zanzibar.

De fleste af de kristne respondenter er fra fastlandet, der i højere grad er påvirket af Nyereres Ujamaa-tanke. Den har også indflydelse på Zanzibar, men er her i konkurrence med et islamisk tanke- og værdisæt. Derfor er respondenteren Benjamin Jackson essentiel for undersøgelsen. Han er født og opvokset på Zanzibar. Han peger på, at "religionsfrihed betyder, at der er frihed til at enhver selv kan vælge og følge den religion, som han vil – uden at blive chikaneret. Det er også tilladelse til at mødes, bygge kirker, evangelisere/missionere, og til at skifte religion."³¹ Jacksons verificering af fastlandets kristnes udsagn gør, at de kristnes udsagn bedre kan behandles som en samlet gruppe.

Det lader desuden til, at den kirkelige baggrund spiller ind på meningen om, hvad religionsfrihed skal omfatte. Det kan bedst illustreres ved at stille de romersk-katolske og pentekostale respondenter op mod hinanden. Interviewmaterialet er for småt til at konkludere noget endeligt, men viser alligevel en tendens til, at romersk-katolske kristne ikke tillægger det nævneværdig betydning, om religionsfriheden giver lov til at evangelisere på gaden eller banke på folks døre for at fortælle evangeliet. "Men vi skal kunne bringe vores eget vidnesbyrd"³², understregede præsten Damas, der heller ikke havde døbt nogen i 15 år. Den holdning står i stærk kontrast til de pentekostale menigheder, hvor der også er langt flere konvertitter.³³ Zanzibars pentekostale kristne er kendt for deres offensive missionsvirksomhed, og ikke overraskende understregede deres respondent, hvor vigtigt frihed til at evangelisere – også ved at opsøge folk – og frihed til at skifte religion var.³⁴ Den samme vægtlægning havde en missionær i den anglikanske kirke, der selv er konverteret til kristendommen.³⁵ Det er nærliggende at tænke, at deres vægtlægning kommer af deres personlighed og deres kirkers missionerende fokus. Damas' romersk-katolske kirke på Zanzibar er derimod

²⁵ Ntenga, interview, Nungwi, 7/10-2018

²⁶ Idi, interview, Stone Town, 5/10-2018

²⁷ Ntenga, Mbise, Sambo, Paulo og Arristides, interview, Nungwi, 7/10-2018

²⁸ Beatrice, interview, Stone Town, 30/9-2018

²⁹ Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

³⁰ Idi, interview, Stone Town, 5/10-2018

³¹ B.Jackson, interview, Stone Town, 8/10-2018

³² Damas, interview, Kitope, 8/10-2018

³³ Madai, interview, Stone Town, 3/10-2018

³⁴ Madai, interview, Stone Town, 3/10-2018

³⁵ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

kendt for at være mere tilbageholdende i deres missionsvirksomhed. Derfor tænker de først, at religionsfriheden skal give dem lov til at bo i fred.

Muslimer

Muslimerne peger på flere af de samme ting som de kristne.³⁶ Frihed til at vælge din egen religion, mødes, bygge kirker/moskeer, evangelisere og konvertere.³⁷ Det er både holdningen fra den jævne muslim, men også fra den muslimske leder.³⁸ En muslimsk leder påpeger, at "du kan ikke sige frihed uden ansvar. De to må kombineres."³⁹ Med det menes, at individuelt må der være frihed til at have et forhold til den religion, man selv ønsker. Den enkelte må selv kunne vælge, men med det forbehold at friheden er i relation til andre. I princippet må der være frihed til at sige, hvad man vil, men der et ansvar for dem, der tales til. Der skal kunne bygges religiøse huse overalt – men med hensyn til byplanlægning. Mission må gøres frit – men ordentligt og med de rette tilladelser, så der vises hensyn. Det samme med konvertering - i princippet er det frit, men religion er så centralt i det zanzibariske samfund og en så stærk identitetsmarkør, at det vil få store konsekvenser at skifte fra Islam til kristendommen.⁴⁰

Muslimerne peger altså på det samme som de kristne. Men sand religionsfrihed er mere end en må/må-ikke liste. Et samfund med religionsfrihed vil også påvirke og fremme et særligt sindelag. "Religionsfrihed er, at du først og fremmest skal have lov til at være stolt af det, du tror på."⁴¹ For at den troende skal kunne være stolt af sin tro, må der være respekt for ens egen og andres tro. Religiøse handlinger og ritualer må ikke forstyrres, og den troende må ikke latterliggøres for sin tro. "Tror en, at en kop er hans gud, så må du ikke håne og grine af ham. For hvis han mener, at denne kop er hans gud, så er dét hans tro – og den skal han have lov til at have."⁴² Det betyder også, at der skal være plads til forskellige forståelser og implementering af de hellige skrifter. Hvis en mener, at hun skal bære tørklæde, når hun beder, skal hun have lov til det – men samtidig må hun ikke kritisere andre for ikke at gøre det. Det er ikke en afstandtagen til debat, men derimod en understregning af friheden til at være bundet af sin egen forståelse. I virkeligheden minder det, som Yahya taler om, meget om lutheranernes samvittighed. Religionsfriheden må altså fordre et sindelag med åbenhed og grundlæggende respekt for andres tro. "Du må gerne diskutere og tale med andre om deres og din tro, men ikke på en måde, der skaber utryghed og er anklagende. For de har deres tro, og du har din."⁴³ Et sådant sindelag vil dog nemt kunne skubbe samfundet mod en mere individualiseret kultur, og det giver udfordringer i et kollektivistisk samfund.⁴⁴

Den eneste begrænsning, muslimske respondenter præsenterede, handlede om konvertering. Grundlæggende skal alle skal kunne tro på, hvad de vil, udleve deres tro, bygge moskeer/kirker, fortælle om deres tro og også konvertere, "men der kan godt komme reaktioner fra familien", antydede en mindre gruppe af respondenterne⁴⁵.

³⁶ Mkidadi, interview, Stone Town, 5/10-2018; Arafat, interview, Stone Town, 9/10-2018; Kombe og Simba, interview, Nungwi, 7/10-2018

³⁷ Juma, interview, Stone Town, 6/10-2018

³⁸ Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

³⁹ Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁴⁰ Omar, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁴¹ Yahya, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁴² Yahya, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁴³ Yahya, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁴⁴ Opsal 2016:41

⁴⁵ Omar, Suleiman Ali, Abdalla Ali, interview, Stone Town, 4/10-2018

Gruppernes forskelle og ligheder

Det er bemærkelsesværdigt, at kristne og muslimerne deler så mange holdninger til, hvad religionsfriheden skal omfatte. Kun de tre muslimske mænd, der med kommentaren om, at konvertering kunne give reaktioner, indikerede en forskel. Under feltarbejdet var det tydeligt, at zanzibariske muslimer er utrolig stolte af deres religionsfrihed. Det ligger centralt i den zanzibariske selvforståelse, at hver enkelt må vælge sin tro. Det skaber den homogene forståelse af, hvad religionsfrihed skal omfatte. Zanzibar har en national stolthed og forståelse af, at her bor kristne og muslimer sammen, og her er der tolerance og religionsfrihed.⁴⁶

Religionsfrihed i praksis

Det foregående afsnit viste en homogen forståelse hos kristne og muslimer, af hvad religionsfriheden skal omfatte, og det er positivt for religionsfreden på øen. Men det interessante kommer, når religionsfriheden skal appliceres i praksis på hverdagen. For hvad betyder tankerne om religionsfrihed så? Det vil dette afsnit vise ved først at præsentere, hvilken religionsfrihed kristne oplever, dernæst muslimerne og til sidst udvalgte udlændinges oplevelse af religionsfriheden.

Kristne

De kristne er samstemmende enige om, at der ifølge loven er religionsfrihed, men at den begrænses i praksis. "Alle rettighederne er på papir i grundloven, men i praksis er det en anden historie".⁴⁷ Ingen respondenter siger, at religionsfriheden er uanfægtet på Zanzibar, og alle føler sig begrænset. For at eksemplificere, hvordan de begrænses, vil opgaven nu præsentere et par af de eksempler, respondenterne gav.

Den anglikanske kirke har i 50 år forsøgt at købe land i området Tumbatu for at bygge en kirke, men flere gange er en aftalt handel blevet afvist af lokale landsbyråd. En pinsekirke i Kariakoo er blevet brændt ned og genopbygget to gange indenfor de sidste år,⁴⁸ og i maj 2018 blev en pinsekirke i Stone Town lukket, da en imam klagede over larmen fra gudstjenesten⁴⁹. Kristne risikerer at blive smidt ud af deres lejlighed, hvis udlejeren opdager deres tro,⁵⁰ og deres jobmuligheder begrænses.⁵¹ Chikanen kan også have fysisk karakter. Kristne børn i offentlige skoler risikerer at blive slået af klassekammerater,⁵² og kristne piger, der går på gaden uden tørklæde, risikerer at få råbt skældsord eller kastet sten efter sig.⁵³ "Der var engang en dame, der skulle op i bussen med en baby. Jeg tilbød hende en hånd, men hun afviste, fordi jeg var kristen og ikke bar hijab – i stedet bad hun en muslim hjælpe hende."⁵⁴ Når en kristen fra den lutherske kirke i Nungwi dør, sendes kisten til Stone Town – for kristne kan ikke blive begravet i Nungwi.⁵⁵

Fra et muslimsk synspunkt giver det mening, at de ikke vil have en kirke i baghaven eller er tilbageholdende for at udleje en lejlighed til kristne, der spiser gris og drikker alkohol. Men det overraskende på Zanzibar er, at det ikke kun er den enkelte muslim, men at systemet også er diskriminerende. Open Doors peger blandt

⁴⁶ Langås, interview, København, 21/9-2018

⁴⁷ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁴⁸ Ferreira, interview, Stone Town, 29/9-2018

⁴⁹ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁵⁰ B.Jackson interview, Stone Town, 8/10-2018; Martin, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁵¹ B.Jackson, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁵² B.Jackson, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁵³ Beatrice, interview, Stone Town, 30/9-2018; Arristides, Paulo, Sambo, interview, Nungwi, 7/10-2018

⁵⁴ Paulo, interview, Nungwi, 7/10-2018

⁵⁵ Paulo, Salvina og Sambo, interview, Nungwi, 7/10-2018

andet på embedsmænd som dem, der udøver diskrimination i stærk grad.⁵⁶ Det er nemt for kristne at komme i klemme i det offentlige system, som pinsepræsten Yohana Madai gjorde. Da en muslim anklagede ham for at have befamlet en 14-årig muslimsk pige, blev han arresteret og tilbragte 2 uger i fængsel, før han først betalte kaution og siden efter to års behandling blev frikendt⁵⁷. Ifølge Madai, havde pigen kastet sten mod kirken, og Madai konfronterede hende med det – ved blandt andet at tage fat i hende.⁵⁸ Anklageskriftet lød, at Madai havde taget tørklædet af pigen, befamlet hendes bryster og nogle medier udlagde det som voldtægt⁵⁹. Moderen ville have Madai fængslet, men Madai blev frikendt og løsladt. "Sagen mod Madai har elementer af religiøsitet. Modstanderne og den offentlige opinion var fuldstændig overbevist om, at Madai var skyldig, og når sagen trak så langt ud, tror jeg, at det skyldes Madais religion."⁶⁰ Modparten var en fattig enke, der havde brug for pengene, så det er nærliggende at tænke, at motivet bag anklagen kunne være afpresning.⁶¹ Sagen er et eksempel på, hvordan politik og retssystemet religioniseres for oftest kan en sag om blufærdighedskrænkelser efterforskes på højst en måned. Men når en kristen er den anklagede part, tager det længere tid.⁶² Religion får altså indflydelse på den behandling, kristne får i samfundet. "Muslimerne er majoriteten, og de kristne kan ikke forvente at blive behandlet på samme måde. Kristne bliver ikke behandlet lige. Der er religiøs frihed her på øen, men kun til en vis grad."⁶³

Kristne kan kæmpe for at lade retfærdigheden ske fyldest, men det kan være bekosteligt i både tid og penge, og derfor opgives det ofte. Det skaber en følelse af usikkerhed og diskrimination hos de kristne. For regeringen kan give tilladelse til at bygge en kirke, men så svarer de lokale muslimer igen med en melding om, at bygges der en kirke, så brænder de den.⁶⁴ Truslerne gør regeringen eller politiet ikke altid meget ved – det vil komme an på den embedsmand, der får sagen.⁶⁵ For det er tilfældigt, om den pågældende embedsmand vil forvalte loven retfærdigt. "Systemet passer på religionsfriheden, men forvalterne er ikke altid lige gode. Det afhænger meget af de enkelte ledere og embedsmænd, hvordan det foregår."⁶⁶ Da den lutherske kirke i Nungwi først forsøgte at få tilladelse til at samles, fik de længe nej. Men da der kom en ny leder i administrationen, fik de pludselig tilladelsen.⁶⁷ Usikkerheden skaber frygt hos de kristne, der føler sig uønskede. "Zanzibar har gode, forstående muslimer, men der er også dårlige muslimer. Dem forsøger vi at holde os fra. Muslimerne kan generelt ikke lide os, men vi er rimelig frie og bliver ikke angrebet. Men der er konstant en følelse af at være uønsket og frygter for angreb."⁶⁸ Som urolighederne i 2012 viste, er frygten ikke ubegrundet. Kirker, barer og uislamiske butikker blev truet med brandstiftelse, kirker modtog trusselsbreve, og der blev spredt løbesedler om, at kristne skulle dræbes og smides ud af landet. Urolighederne kulminerede, da den romersk-katolske præst Mush blev myrdet i december 2012. Han blev skudt på klos hold i sin bil, og det fik regeringen på banen. Militæret og politiet reagerede hurtigt og overvågede alle kirker og præster i lang tid.⁶⁹

⁵⁶ Open Doors 2018

⁵⁷ Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁵⁸ Madai, interview, Stone Town, 3/10-2018

⁵⁹ Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁶⁰ Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁶¹ Bredholt, information på e-mail til kandidaten, 4/10-2018

⁶² Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁶³ Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁶⁴ Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁶⁵ Damas, interview, Kitope, 8/10-2018

⁶⁶ Mbise, interview, Nungwi, 7/10-2018

⁶⁷ Kanuya, interview, Nungwi, 7/10-2018

⁶⁸ Anonym 1 og Anonym 2, gruppeinterview, Stone Town, 8/10-2018

⁶⁹ Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

Det sidste element, kristne peger på, er den islamiske Kati Court. Kati Courts er en del af Zanzibars juridiske system, og har myndighed til at dømme indenfor familieret blandt muslimer. De skal dømme blandt muslimer ud fra koranen i spørgsmål om f.eks. skilsmisse, forældremyndighed og arvespørgsmål. Ikke-muslimer går til sekulære domstole med de samme spørgsmål. Men den opdeling er problematisk for kristne.⁷⁰ "Da Kati Courts blev oprettet, blev de ikke justeret ordentligt og sat i de rette rammer, så nu har de en meget- og ofte for bred- jurisdiktion."⁷¹ Når Kati Court ikke justeres ordentligt, kan de misbruges. "I princippet er der en adskillelse mellem Kati Court og den sekulære domstol, men i praksis har Kati Court for meget magt."⁷² Da Hussein konverterede fra islam til kristendommen, mistede han alle sine rettigheder til at arve sin far. Da faren døde, tog hans søstre arvesagen til Kati Court, hvor han blev fradømt sin ret til arven pga. sin konvertering. I en lignende sag mistede en konverteret mand retten til sine børn og alle sine ejendomme, fordi han konverterede.⁷³ Kati Court giver altså mulighed for at straffe konvertitter materielt, sammenblander religion med et sekulært retssystem og giver Islam mulighed for at dominere det sekulære system.

Muslimer

Muslimerne føler sig kun sjældent begrænset i udøvelsen af deres religion. Faktisk nævnte kun to respondenter begrænsninger.⁷⁴ Den ene pegede på, at han risikerede at blive arresteret, hvis han beder offentligt – f.eks. langs vejen. Det er godt nok ikke ifølge loven, men nogle politifolk ville alligevel arrestere ham.⁷⁵ En anden påpeger, at det er blevet sværere at forkynde offentligt – for både kristne og muslimer. Regeringen vil nemlig sjældent give tilladelser til store offentlige religiøse møder og samlinger.⁷⁶ Det skyldes urolighederne i 2012, hvor det var de tilladelser, Uamsho brugte til deres møder.⁷⁷

Men den helt store forskel mellem teori og er konverteringsmuligheden. Troende muslimer behøver ikke denne ret, for de vil fastholde islam. Men for religionsfriheden er det et problem, når man ikke kan skifte trosretning. I spørgsmålet om konvertering kommer Sultan Bargashs holdning til udtryk. At hvis alle bliver i deres religion, er der ikke problemer. På Zanzibar er det i praksis sådan, at alle kan blive muslimer – men den anden vej giver udfordringer. "Skifter du fra kristendommen til islam, er der ingen problemer. Men hvis jeg skifter fra islam til kristendommen, vil jeg møde modstand. Folk vil tale grimt til mig, slå mig og måske også dræbe mig. Du ville kunne blive nødt til at flygte, fordi konvertering ikke er tilladt indenfor islam. Så der er ikke fuldstændig religionsfrihed her."⁷⁸ Det respondenten ser som mangel på religionsfrihed, er andre muslimer helt uenig i. "Vi har altså religionsfrihed her. Fuldstændig. Men vælger mit barn at konvertere fra islam, så har han valgt os og samfundet fra, og så er han ikke mit barn mere."⁷⁹

Zanzibars kultur har Islam og moskeen er i centrum, og derfor er der store sociale konsekvenser ved at konvertere fra Islam. Skolegangen foregår for mange i det islamiske system, byens ældste mødes i moskeen og diskuterer, og der findes en ægtefælle blandt muslimske naboer og bekendte. Islam er kittet i samfundet, og når en muslim konverterer, siger han farvel til sin familie, sit verdensbillede og sit sociale sikkerhedsnet. Det er derfor en naturlig konsekvens, når religionen er omdrejningspunktet i familien, at

⁷⁰ Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

⁷¹ Jutta og Henrik Jørgensen, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁷² Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁷³ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁷⁴ Juma, interview, Stone Town, 6/10-2018; Simba, interview, Nungwi, 7/10-2018

⁷⁵ Juma, interview, Stone Town, 6/10-2018

⁷⁶ Simba, interview, Nungwi, 7/10-2018

⁷⁷ Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

⁷⁸ Simba, interview, Nungwi, 7/10-2018

⁷⁹ Omar, interview, Stone Town, 4/10-2018

udstødelse følger konvertering. "Generelt er det tilladt at konvertere, men hvordan dine relationer og folk i landsbyen behandler dig bagefter, er en anden sag. Konverterer du, ændrer det måden, samfundet ser på dig."⁸⁰

Men det er et problem, når der er religionsfrihed på Zanzibar, men ikke konverteringsfrihed for muslimer.⁸¹ Og baggrunden for den manglende konverteringsfrihed er tydelig – argumenterne for at udstøde konvertitter findes i islams teologi. Derfor afslører respondenternes svar deres holdning til Islams sharialovgivning overfor landets love: De vil placere Islams autoritet over sekulær lovgivning. "Fra et religiøst standpunkt i islam, kan muslimer ikke konvertere. Det er ikke tilladt", forklarer Khatri⁸², der ligesom andre muslimske respondenter forventer at blive udstødt, hvis de skulle konvertere⁸³. Enkelte vil dog ud fra koranen argumentere for, at man ikke kan påtvinge Islam og derfor tillade konvertering⁸⁴, mens enkelte slet ikke ville udstøde deres barn. "Hvis mit barn vil være kristen, så ville jeg lade ham gøre det. Jeg vil ikke smide ham ud, for jeg har læst Bibelen og kristendommen er en god religion."⁸⁵ Det er et fåtal, der har denne holdning, men det er interessant, at Yahya finder begrundelse for holdningen i sin viden og studier af Bibelen. Det indikerer, at viden om den anden religion og de andre troende kan øge religionsfriheden.

Muslimerne oplever altså generelt, at de har religionsfrihed, men enkelte bemærker restriktionerne for offentlige møder, og at konvertering for mange ikke er muligt. Nogle anerkender det som en begrænsning af religionsfriheden, mens andre hæver islams autoritet over loven, og hverken ser det som et problem eller en begrænsning af religionsfriheden.

Udlændinge

Det er kun de færreste udlændinge, der mærker begrænsningerne, men de ser den hos lokale bekendte. At udlændingene kan tro, som de vil, tilskrives de deres udlændingestatus, mens deres lokale bekendte har større udfordringer – både i forhold til retssystemet, men også i forhold til byggetilladelser og konverteringsmuligheder for muslimer.⁸⁶

En mulighed for muslimer, der ikke kan konvertere eller frygter udstødelse, er at leve som Isa-troende.⁸⁷ De muslimer identificerer Isa som Jesus, og læser Bibelen som et helligt skrift. I den henseende er de trosmæssigt kristne, men fastholder deres muslimske identitet og kalder sig stadig muslimer. Dermed bliver de ikke udstødt ud af deres sociale relationer og bliver i det muslimske miljø. Det er ikke et isoleret zanzibarisk fænomen, men findes også i en hinduistisk kontekst, som Jørgensen analyserer i *Jesus Imandars and Christ Bhaktas*, hvor han undersøger muslimske og hinduistiske Jesus-troende i Sydøstasien.⁸⁸ I områder som Zanzibar er den enkeltes identitet koblet så tæt sammen med religionen, at konvertering har store konsekvenser og afføder voldsomme reaktioner. "Religion er så meget mere end tro her. Det er tæt forbundet med ens sociale, familiære og relationelle sfærer, og det giver komplikationer ved

⁸⁰ Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁸¹ Juma, Stone Town, 6/10-2018

⁸² Khatri, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁸³ Khatri, interview, Stone Town, 8/10-2018; Omar og Hassan interview, Stone Town, 4/10-2018; Mkidadi, interview, Stone Town, 5/10-2018; Chafu, Sifa, Farheart, Safi og Said, interview, Stone Town, 6/10-2018; Salim og Amon, interview, Stone Town, 28/9-2018

⁸⁴ Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁸⁵ Yahya, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁸⁶ Jutta og Henrik Jørgensen, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁸⁷ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

⁸⁸ Jørgensen 2008

konvertering.”⁸⁹ Der er Isa-troende en mellemvej, der trosmæssigt peger mod kristendommen, mens den kulturelle identitet og tilhørsforhold som muslim fastholdes. Muslimer på Zanzibar læser normalt ikke Bibelen⁹⁰, men enkelte respondenter gjorde det alligevel⁹¹ og i flere tilfælde accepterede familien det, så længe muslimerne fastholdt det islamiske dogme, at Isa ikke er Guds søn⁹². Der er dog også beretninger om, hvordan autoritære forældre fra den wahabistiske retning, sætter børn i husarrest for at læse i Bibelen⁹³. Men Isa-troende ses af de fleste ikke som konvertitter, og derfor får de plads til at tro, som de vil.

Relationen mellem kristne og muslimer påvirkes af det ulige forhold mellem gruppernes størrelse. Muslimerne er præget af Islams dhimmi-tilgang til de kristne, hvor de tolereres, men undertrykkes⁹⁴, mens de kristne grupperinger kollektivt er præget af en offermentalitet⁹⁵, der gør, at de ser tilværelsen mere presset, end den er. Madai-sagen er et eksempel på denne offermentalitet. Når en kristen anklages af en muslim, peger han måske på, at det er religiøs diskrimination, mens det måske reelt er en afpresningssag⁹⁶. ”Minoriteterne her på øen er præget af at være minoriteter. Det giver en psykologisk effekt, hvor de arbejder ud fra forudsætningen, at de ikke kan gøre, som de vil, selvom loven siger det. Der er en spænding mellem grundloven og så de implicitte regler på Zanzibar – f.eks. at du ikke driver mission for at undgå at provokere det muslimske miljø. Der er ikke eksplicitte restriktioner, men mere sociale restriktioner.”⁹⁷

Og netop spændet mellem de eksplicitte love og retningslinjer og det implicitte code-of-conduct er interessant. Mange af de kristne på øen er tilflyttere og udfordres af sociale koder i en anden kontekst end fastlandets.⁹⁸ Derfor træder de nogle gange ved siden af, og møder hårde reaktioner fra muslimerne for deres fejltrin. Fejltrinnene kan være uheldige og utilsigtede, mens de kan også ske med fuldt overlæg. Det fulde overlæg ses blandt andet hos pinsefolkene, der har det svært, fordi de er proklamerende og offensive i deres missionsmetoder. At de er så frembrusende, skaber modstand i lokalsamfundet.⁹⁹ De rammes hårdt, fordi de er nye, og fordi de ikke nyder samme anerkendelse i lokalområdet som de andre kirkesamfund. Anglikanere og katolikker nyder større politisk sikkerhed og beskyttelse, fordi de har været på Zanzibar siden forrige århundrede. Lutheranerne har stor magt på fastlandet, og det hjælper også lutheranerne på Zanzibar.¹⁰⁰ Men de pentekostale menigheder mangler økonomi, struktur, kulturel forståelse, og så insisterer de på at være offensive i deres missionsmetoder¹⁰¹ og overtræder code-of-conduct i en grad, der giver dem store problemer.

Det er dog helt tydeligt, at kristne møder diskrimination i dagligdagen. De forventes at faste under Ramadanen, de kan opleve at få dårligere priser på markedet eller sågar en dårligere behandling på hospitaler, fordi de er kristne.¹⁰² De forventes at tage hensyn til majoriteten, og den romersk-katolske kirke i Stone Town har droppet den lange traditionelle midnatsmesse til jul og de processioner gennem byens

⁸⁹ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

⁹⁰ Juma, interview, Stone Town, 6/10-2018

⁹¹ Yahya, interview, Stone Town, 8/10-2018

⁹² Juma, interview, Stone Town, 6/10-2018

⁹³ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

⁹⁴ Langås, interview, København, 21/9-2018

⁹⁵ Madsen, interview, København, 5/9-2018

⁹⁶ Bredholt, information på e-mail til kandidaten, 4/10-2018; Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

⁹⁷ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

⁹⁸ Langås, interview, København, 21/9-2018

⁹⁹ Jutta og Henrik Jørgensen, interview, Stone Town, 5/10-2018

¹⁰⁰ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

¹⁰¹ Damas, interview, Kitope, 8/10-2018; Langås, interview, København, 21/9-2018

¹⁰² Langås, interview, København, 21/9-2018

gader, der kendetegner højtidsfejringerne.¹⁰³ ”Der er rimeligt fredeligt her, og kristne og muslimer lever sammen. Men som kristne er vi nødt til at tage hensyn til muslimerne. Vi er frie, men ikke helt alligevel.”¹⁰⁴

Udlændingene understreger alle, at de ikke oplever personlige forfølgelse eller chikane, men at de ser det hos deres kristne venner på øen. Det er altså ikke svært at iagttage, at de kristne er pressede og må indordne sig under den muslimske majoritet. Det præger dem i deres dagligdag og i deres analyse af ting i samfundet. Særligt offermentaliteten er bemærkelsesværdig og gennemsyrrer de kristne. Den psykologiske effekt, som offermentaliteten giver, er også taget med i betragtning i forbindelse med kildekritikken af de kristne respondenter.

Gruppernes forskelle og ligheder

Det er bemærkelsesværdigt, at både kristne, enkelte muslimer og udlændingene nævner de svære omstændigheder ved konvertering fra islam som begrænsning af religionsfriheden. Det er tydeligt, at på netop dette område har religionsfriheden trange kår. Derudover er det svært at få byggetilladelser til kirker, men det vil muslimerne ofte forklare med forbehold for naboer og byplanlægning – hvilket til en vis grad giver mening, for en kirke fylder i bybilledet. Men når en menighed fylder en kirke og vil udvide, må det i et land med religionsfrihed være muligt. Samtidig er det nævneværdigt, at muslimer placerer Koranens autoritet over landets love. Det giver betydelige udfordringer for indbyggere, der ikke anerkender Koranens autoritet som normgivende for hverken dem selv eller samfundet.

Religionsfriheden i forhold til FN's menneskerettighedserklæring og Jonas Jørgensens diskriminationsdefinition

Dette afsnit vil vise, hvordan Zanzibars religionsfrihed i praksis stemmer med FN's menneskerettighedserklæring, og hvorvidt det kan siges, at Zanzibars kristne oplever diskrimination.

FN's menneskerettighedserklæring

Som beskrevet først i opgaven, bruges FN's menneskerettighedserklæring deskriptivt til at vurdere religionsfriheden på Zanzibar. Menneskerettighedserklæringen har sandsynligvis inspireret Zanzibars grundlov. Der står følgende:

“Every person has the right to freedom of thought or right to conscience, belief or faith and choice in matters of religion, including the freedom to change his religion or faith.”¹⁰⁵

Der er altså principielt intentioner fra regeringens side om at værne om religionsfriheden. Men som det tidligere afsnit viste, lykkes det ikke altid. Det er svært at placere problemer med byggetilladelser til kirke i forhold til menneskerettighedserklæringen, men en manglende tilladelse til at bygge nye kirker vil gøre det svært at udøve sin religion i fællesskab med andre troende, så på det punkt lever situationen på Zanzibar ikke op til menneskerettighedserklæringen.

Men den store afvigelse kommer i forbindelse med formuleringen: ”freedom to change his religion or belief”. For den frihed er der ikke på Zanzibar. Selvom der kun er få beretninger om æresdrab på konvertitter¹⁰⁶, er det tydeligt hos respondenterne, at konverterede muslimer ekskluderes fra familier,

¹⁰³ Perrine, interview, Stone Town, 6/10-2018

¹⁰⁴ Perrine, interview, Stone Town, 6/10-2018

¹⁰⁵ The revolutionary government of Zanzibar

¹⁰⁶ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

venner og lokalsamfund¹⁰⁷. Det er ikke den frihed, menneskerettighedserklæringen og grundloven beskriver.

Det er kort beskrevet tidligere, men Jamaly Aly Husseins historie er så vigtig, at den må fortælles som et ekstremt eksempel på, hvad en konvertit kan gennemgå på Zanzibar. Som teenager fik Hussein nogle uforklarlige drømme og begyndte at søge efter svar i Bibelen og Koranen. Bibellæsningen tog hans wahabistiske far som tegn på konvertering og reagerede ved at brænde Bibelen og låse Hussein inde i tre dage uden mad. På tredjedagen kom faderen og spurgte, om Hussein var blevet vantro. Sønnen nægtede og fremhævede, at han hverken havde været i kirke eller var døbt, men bare ville læse i Bibelen. "Min far troede ikke på mig, så han tog macheten frem og ville dræbe mig. Da han svingede den, stillede min mor sig foran og tog slagene. Hun skubbede mig ud ad døren, væk fra far og råbte efter vores underboer."¹⁰⁸ Underboerne var kristne, og de tog ham straks til sygehuset. Da han blev udskrevet, smuglede den anglikanske kirke ham til fastlandet, hvor han senere konverterede. Moderen døde af sine sår. "Da blodet løb fra min mor, hørte jeg min far recitere et koranvers, der talte om at blodet skulle løbe fra de vantro."¹⁰⁹ Ekstremiteten i Husseins historie skyldes både faderens personlighed, men også hans wahabistiske teologi. Respondenterne kendte kun til få drab af konvertitter, men både husarrest og tvangsægteskaber er brugte metoder, når muslimer konverterer eller viser stor interesse for kristendommen.¹¹⁰ Det har også voldsomme sociale konsekvenser, når muslimer konverterer¹¹¹, og dermed er der ikke *freedom to change his religion or beliefs* i praksis.

Diskrimination

Når kristne fortæller om at blive råbt ad og få kastet sten efter sig¹¹², blive banket for deres tro¹¹³, blive afvist ved lejemål og jobsamtaler¹¹⁴, eller ikke må spise svinekød i deres lejede lejlighed¹¹⁵, er det vidnesbyrd om et samfund, der diskriminerer grupperinger, der har en anderledes tro end den muslimske majoritet. Der er altså diskrimination af kristne på Zanzibar, når det sammenlignes med opgavens diskriminationsdefinition. "Her i samfundet bliver kristne ikke behandlet lige. Det kan vi ikke forvente."¹¹⁶ Hvor problemerne med diskrimination kommer fra, kan der være flere forklaringer på. Mange af de kristne på øen er fra fastlandet, så de behandles ikke som zanzibarianere¹¹⁷, ligesom den islamiske dhimmi-tankegang er en medvirkende faktor¹¹⁸. En respondent peger desuden på en anderledes forståelse af demokrati på øen som forklaring. Zanzibarianerne er ikke tilstrækkeligt demokratisk dannede, men er i stedet stadig under indflydelse af en stammekultur, hvor den stærkeste bestemmer. Det reducerer demokratiet til at handle om at stemme og vinde valget. Det skaber et flertalsdiktatur, der ikke beskytter minoriteter. "Her på øen er demokrati, at vi får muligheden for at stemme. Det er ikke implicit, at minoriteter skal beskyttes, så derfor taber minoriteterne."¹¹⁹

¹⁰⁷ Mwanaisha, interview, Stone Town, 1/10-2018; Simba, interview, Nungwi, 7/10-2018

¹⁰⁸ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹⁰⁹ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹¹⁰ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹¹¹ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

¹¹² Beatrice, interview, Stone Town, 30/9-2018; Arristedes, interview, Nungwi, 7/10-2018

¹¹³ B.Jackson, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹¹⁴ Sambo, interview, Nungwi, 7/10-2018; B.Jackson, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹¹⁵ Martin, interview, Stone Town, 5/10-2018

¹¹⁶ Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

¹¹⁷ Samuel, interview, Stone Town, 5/10-2018

¹¹⁸ Langås, interview, København, 21/9-2018

¹¹⁹ Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

Selvom det sjældent er med døden til følge, er det særligt på spørgsmålet om konvertering, at Zanzibars religionsfrihed adskiller sig fra FN's menneskerettighedserklæring og deres egen grundlov. Men det giver begrænsninger og udfordringer i dagligdagen at være kristen i Zanzibars muslimske majoritetssamfund. Kristne skal tilpasse sig og anerkende, at de lever på muslimernes vilkår, som dhimmi-tankegangen foreskriver.

Fremtiden for religionsfriheden på Zanzibar

Zanzibar er fra et religionsmæssigt synspunkt et unikt samfund. Det er et islamisk samfund i et sekulært land, hvor befolkningen er stolte over deres historie som et folk med tolerance og religionsfrihed. Det ser godt ud, når kirkerne knejser over muslimske områder, men bagsiden er den bevægelse blandt muslimerne, der vil have de kristne væk. Det er den bevægelse, Uamsho repræsenterer, og som i 2012 skabte uroligheder. Den muslimske majoritetsbefolkning er ved at knække i to – hvor den ene panafrikanske fløj fastholder deres traditionelle religionsfrihed og vil give plads til de kristne med visse forbehold, mens den separatistiske fløj ser mod Mellemøsten og ønsker et strengt, muslimsk samfund, hvor kristne ikke er velkomne.¹²⁰ Zanzibar står ved en skillevej og de næste år vil vise, hvilken vej udviklingen går. Dette afsnit vil pege på nogle af de faktorer, der er relevante for religionsfrihedens fremtid på Zanzibar.

Udfordringer

Politisering af religion og religionisering af politik

Zanzibar har den udfordring, at der sker en politisering af Islam og en religionisering af politik. Nyereres idé om, at politikken og landets officielle love skulle være areligiøse¹²¹, er udfordret af bevægelser som Uamsho, der kobler deres politik sammen med Koranen. Det sammenblander religion og politik, hvor der i moskeerne prædikes om, at kristne fra Tanzania skal smides ud af landet, fordi de tager jobs fra de muslimske zanzibarianere¹²². Sammenblandingen skaber et hårdere skel mellem grupperne og giver trosmæssig uenighed et samfundsaspekt, der skaber diskrimination i samfundssfæren. Politisering af religion og religionisering af politik skaber splittelse og deler lande langs religiøse skel.¹²³ Men Islam og kristendommen er også begge religioner, der vil have indflydelse i alle livsaspekter¹²⁴. Det gør det svært at kræve en adskillelse, for hvor er religionsfriheden så? Nøglen ligger i at fastholde det enkelte menneskes frihed og samtidig for sig selv følge sin religion¹²⁵ – religionsfrihed under ansvar for andre.¹²⁶

Selvstændighed

Mange zanzibarianere ønsker selvstændighed fra den politiske union Tanzania og at bryde med Nyereres arv. Fastlandet er domineret af kristne, og politisk står regeringspartiet CCM stærkt. Det er ikke et kristent parti, men de bliver betragtet som pro-kristne¹²⁷, og zanzibariske kristne stemmer på dem¹²⁸. På Zanzibar er der en opfattelse af, at fastlandet og CCM udbytter Zanzibar. Fordi kristne stemmer på CCM, bliver der så set dårligere til de kristne. "Oppositionspartiet vil gerne bryde med unionen og trække landet i en mellemøstlig retning. Det er den største trussel for de kristne lige nu."¹²⁹ Selvstændighed og en pro-islamisk

¹²⁰ Langås, interview, København, 21/9-2018

¹²¹ Langås 2017:104

¹²² Mvungi, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹²³ Jørgensen 2018

¹²⁴ Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹²⁵ Salim, interview, Stone Town, 28/9-2018

¹²⁶ Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹²⁷ Schmidt Søgaard 2013

¹²⁸ Suleiman Ali, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹²⁹ Anonym 1 og Anonym 2, interview, Stone Town, 8/10-2018

politik ville forstærke dhimmi-tankegangen, så den ikke bare ville være at finde i praksis i visse områder, men også ville blive lovmæssig standard og presse de kristne.¹³⁰

Wahabisme og mellemøstlig teologisk påvirkning

Den militante karakter, religiøse uroligheder har taget, kan tilskrives en udvikling, der startede i 70'erne. Mellemøstlige stater som Saudi-Arabien tilbød - og tilbyder stadig - at betale for studerende¹³¹, der drager afsted for at få en uddannelse og derefter ofte kommer hjem med en ekstremistisk, wahabistisk teologi¹³². Nogle vender hjem uden at være påvirket wahabistisk¹³³ og har endda fået holdningen, at dén Islam, de oplevede i Mellemøsten, vil de ikke have på Zanzibar.¹³⁴ Andre vender hjem med en wahabistisk teologi, der ikke levner plads til kristne. Det var denne teologi, der lå bag dele af Uamsho-bevægelsen. Men påvirkningen kommer også gennem moskeer på Zanzibar, der finansieres af Qatar, Kuwait og Saudi-Arabien, der uddanner lærere og påvirker undervisningen i moskeen og madrasaskolerne. Når pengeposen kommer, åbner moskeer op for donorernes wahabistiske teologi.¹³⁵ Den teologi fører til angreb på kristne, trusselsbreve¹³⁶ og en aggressiv adfærd mod ikke-wahabistisk islam og kristendommen.¹³⁷ Fortsætter udviklingen med påvirkningen af wahabistisk teologi vil det føre til flere opgør blandt muslimerne på øen, men også forårsage en stærkere modstand mod de kristne. Det er en frygt blandt kristne¹³⁸, men også en bekymring blandt mere moderate muslimer på øen¹³⁹. "Den nye generation finder information om alt muligt, også teologi, på nettet, og det er ikke til at sige, hvad de påvirkes af der. Wahabismen påvirker os, men hvis vi har en stærk forankring i vores religiøse historie her på Zanzibar og en viden om os selv og de kristne, er der ikke noget at frygte."¹⁴⁰ Wahabismen er en af de store udfordringer og ubekendte i Zanzibars fremtid.

Turister

Den sidste udfordrende faktor er turismen. Turistbranchen er en af de største økonomiske sektorer på Zanzibar. Turisterne kommer for badestrandene, og det udfordrer et muslimsk miljø, hvor blufærdighed er en dyd. For ikke alle turister dækker sig til, men går rundt i det muslimske miljø og viser både lår, mave og kavalergang, mens de om aftenen drikker store mængder af alkohol og har en festkultur, der ikke kan kombineres med en konservativ islamisk kultur.¹⁴¹ Turisterne vil have bacon og alkohol på hotellerne, og derfor vil hotelejerne gerne ansætte kristne, der vil håndtere det, islam dømmer haram. Hotelejerne er ofte vesterlændinge eller folk fra fastlandet, og derved skaber turistbranchen et parallelsamfund, hvor kristne fra fastlandet flytter til for at arbejde på hotellerne, mens turisterne kommer og betaler ikke-zanzibariske hotelejerne, så lokale muslimer ikke ser mange af pengene. "Det er tydeligt for enhver, at turisterne kommer med penge, men det er ikke tydeligt, at pengene går til det muslimske lokalsamfund."¹⁴² Turisternes syn på alkohol, seksuel frigørelse og påklædning, ses også af nogle muslimer som korrumperende. Det sammenholdt med den stigende turisme og de penge, som branchen genererer til kristne og

¹³⁰ Anonym 1 og Anonym 2, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹³¹ Lind Bejer 2018

¹³² Langås, interview, København, 21/9-2018

¹³³ Talib og Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹³⁴ Langås, interview, København, 21/9-2018

¹³⁵ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

¹³⁶ Damas, interview, Kitope, 8/10-2018

¹³⁷ Schmidt Søgaard 2013

¹³⁸ Anonym 1 og Anonym 2, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹³⁹ B.Jackson, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹⁴⁰ Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹⁴¹ Anonym 1 og Anonym 2, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹⁴² Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

vesterlændinge, giver muslimer en følelse af, at de ikke har kontrol over deres egen kultur og indstrømningen af turister. En bevægelse mod en mere sensitiv turisme vil mindske spændingen blandt zanzibarierne. Det kan ske ved, at muslimerne involveres i branchen og på den måde får del i det økonomiske udbytte og ejerskab over turismen.¹⁴³

Lyspunkter

Men der er ikke kun udfordringer, som påvirker fremtidens Zanzibar. Der er i den grad også lyspunkter. Hver respondent berettede om gode forhold med andre troende, og der var optimisme at spore blandt udfordringerne. Nogle af de lyspunkter vil dette punkt fremhæve.

Arven efter årtier med religionsfred

Nyereres Ujamaa-ide er stadig grundstenen i zanzibariernes selvforståelse og tanker om religion. Opgaven har vist, hvordan kristne og muslimer i årevis har levet side om side med forbløffende få religiøse sammenstød. Den forholdsvis fredelige forhistorie kan Nyerere tage meget af æren for. Hans tanker og samarbejde med Karume i unionens første år har lagt grund til en generation af zanzibariere, der er zanzibariere, før de er muslimer eller kristne. Den kristne ser på det, han har til fælles med muslimer i sin nationalitet, før han tænker på deres forskelle. "Du er zanzibari, før du er muslim eller kristen".¹⁴⁴ Landet har ikke haft en historie med drabelige religionskrige, og selvom der har været sammenstød, er det intet i forhold til en række afrikanske lande, hvor etniske og religiøse stridigheder har givet voldsomme uroligheder. Det har Zanzibar været rimeligt forskånet for¹⁴⁵, og den arv præger stadig øen.¹⁴⁶ Men arven er under pres. "Der er religionsfrihed og fred her, men der er basis for fjendskab i fremtiden."¹⁴⁷ Skal fjendskabet bekæmpes, peger både muslimske¹⁴⁸ og kristne¹⁴⁹ respondenter på vigtigheden af relationer og kendskab til de troende fra den anden religion. "Før jeg lærte de kristne at kende på Upendo¹⁵⁰, troede jeg, de var onde. Men ved at arbejde sammen med dem, har jeg lært, at sådan er det ikke. Det som kan forbedre tilstanden her på Zanzibar er, at vi mødes, lever sammen og værner os til hinanden på tværs af religion."¹⁵¹

Øget dialogarbejde

Et andet lyspunkt er det arbejde, NGO'er og missionsorganisationer gør indenfor religionsdialog.¹⁵² Centret Zanzic¹⁵³ er oprettet for at styrke religionsdialog og har siden 2005 skabt en række interreligiøse komiteer i landsbyerne, hvor kristne og muslimer mødes, lærer hinanden at kende og samarbejder. Projektet har haft positiv indflydelse op til præsidentvalgene i 2010 og 2015 og under Uamsho-urolighederne i 2012,¹⁵⁴ hvor muslimske og kristne ledere sammen offentligt gik ud og manede til besindelse.¹⁵⁵ "Når vi forestiller os forkerte ting om anderledes troende, kan en lille gnist give en stor ild, men taler vi sammen og kender

¹⁴³ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

¹⁴⁴ Hussein, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹⁴⁵ Schmidt Søgaard 2013

¹⁴⁶ Damas, interview, Kitope, 8/10-2018

¹⁴⁷ Idi, interview, Stone Town, 5/10-2018

¹⁴⁸ Simba, interview, Nungwi, 7/10-2018; Talib, interview, Stone Town, 4/10-2018

¹⁴⁹ Sensenig og Cornelia, interview, Stone Town, 9/10-2018; Mvungi og B.Jackson, interview, Stone Town, 8/10-2018; Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

¹⁵⁰ Systue med kristne og muslimske medarbejdere

¹⁵¹ Mwanaisha, interview, Stone Town, 5/10-2018

¹⁵² Langås 2017

¹⁵³ Sensenig, interview, Stone Town, 9/10-2018

¹⁵⁴ Mvungi, interview, Stone Town, 8/10-2018

¹⁵⁵ Yahya, interview, Stone Town, 8/10-2018

hinanden på tværs af religioner, så forstår vi hinanden bedre og kan løse problemerne sammen.”¹⁵⁶ Øget dialog, hvor muslimer og kristne danner venskaber på øen, forbedrer mulighederne for at modstå kriser og religiøse uroligheder.¹⁵⁷

Konklusion

Den kristne minoritet på Zanzibar chikaneres og diskrimineres i dagligdagen. Det er der ikke tvivl om. Men at den kristne minoritet overhovedet chikaneres er bemærkelsesværdigt, for zanzibarierne er relativt enige om, hvad religionsfriheden skal omfattes. Der skal være frihed til at tro, hvad den enkelte vil, mødes i religiøse forsamlinger, bygge religiøse huse, evangelisere og konvertere. Det er både muslimerne og de kristne, der peger på dette. I teorien er der altså enighed om at have et samfund med fuld religionsfrihed, som FN's menneskerettighedserklæring definerer den. Men i praksis er det en anden historie. For undersøgelsen viser, at det i nogle områder er umuligt for kirkefællesskaber at bygge en kirkebygning, fordi landsbyrådet eller muslimske jordejere afviser at sælge jord eller give byggetilladelser til kristne, der vil bygge kirker. Men den største afvigelse kommer ved spørgsmålet om konvertering.

Menneskerettighedserklæringen beskriver konverteringsretten som en del af religionsfrihed, men mange muslimer anerkender ikke retten til at konvertere. De vil reagere på en konvertering ved at udstøde og afvise konvertitten fra sociale og familiære relationer, mens det i nogle tilfælde også kan føre til husarrest, tvangsægteskaber og i yderste tilfælde fysiske angreb med døden til følge. På det punkt adskiller religionsfriheden i praksis på Zanzibar sig markant fra menneskerettighedserklæringen og landets grundlov. Forskellen begrundes af muslimerne i, at Islam forbyder konvertering. Det viser, at de muslimer sætter Islams autoritet højere end landets sekulære love.

Opgaven viser også, at den kristne minoritet på Zanzibar diskrimineres af det muslimske system og af deres muslimske landsmænd, når de forskelsbehandles i retssystemet og hverdagen. Der er kun få tilfælde af forfølgelse, hvor den kristne dræbes, men flere oplever stenkast, udfordringer med at få både job og lejlighed og problemer i retssystemet. At de kristne chikaneres, kan have flere årsager. Det spiller ind, at de er kristne, men at langt de fleste kommer fra fastlandet, og derfor anses for at være indvandrere, spiller også ind på chikanen og diskriminationen. Den kristne gruppe er desuden præget af en kollektiv offermentalitet, mens muslimerne er præget af den islamiske dhimmi-tankegang i synet på deres kristne naboer og landsmænd.

Der er altså en uoverensstemmelse mellem teori og praksis på Zanzibar. Men der er muligheder for at bedre forholdene. Både kristne og muslimske respondenter peger på vigtigheden af dialog og venskaber blandt de forskellige grupper for at undgå religiøse stridigheder, modarbejde diskrimination og fremme religionsfriheden på Zanzibar. De kommende år vil vise, om Zanzibar går mod et fredfyldt, multireligiøst samfund eller om den kristne minoritet vil opleve øget diskrimination i et samfund med mindre religionsfrihed.

¹⁵⁶ Maloda, interview, Stone Town, 28/9-2018

¹⁵⁷ Juma, interview, Stone Town, 6/10-2018

Litteraturliste

- Langås, Arneir. 2017. "Unity Is Strength – The Joint Committee of Religious Leaders for Peace in Zanzibar, 2005-2013". Stavanger: VID Specialized University. Sider: 342
- Kateregga, Badru D. "Muslim-Christian relations in Africa: Challenges and Prospects for Dialogue". I *Muslim-Christian Dialogue. Promise and Problems*, 1998. Minnesota: Paragon House. Sider: 53-65
- Shivji, Issa G. 2011. "Nyerere, nationalism and Pan-Africanism", . Efterår. <https://www.pambazuka.org/pan-africanism/nyerere-nationalism-and-pan-africanism>. Set d.12/12-2018 Sider: 7
- Jørgensen, Jonas Adelin. 2018. "Man må adskille religion og politik for at få et fredeligt Afrika". *Kristeligt Dagblad*, 13. marts. <https://www.religion.dk/religionsanalyse-politisering-af-religion-i-afrika>. Set d.12/12-2018 Sider: 5
- Simonsen, Jørgen Bæk. *Politikens bog om Islam*. 1. udg. Bd. 2008. København: JP/Politikens Forlagshus. Sider: 1-65 og 349-388
- Jørgensen, Jonas Adelin. 2008. *Jesus imandars and Christ bhaktas: two case studies of interreligious hermeneutics and identity in global Christianity*. Studien zur interkulturellen Geschichte des Christentums = Études d'histoire interculturelle du christianisme = Studies in the intercultural history of Christianity v. 146. Frankfurt am Main; New York: P. Lang.
- Bejer, Karitte Lind. 2018. "Saudi-Arabien spreder streng og puritansk fortolkning af Islam gennem stipendier". *Kristeligt Dagblad*, 22. oktober. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/udland/saudi-arabien-spreder-streng-og-puritansk-fortolkning-af-islam-gennem-stipendier>. Set d.12/12-2018 Sider: 3
- Søgaard, Lise Schmidt. 2013. "Problemer i paradiset". *Kristeligt Dagblad*, 5. juli. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/udland/problemer-i-paradiset>. Set d.12/12-2018 Sider: 7
- Maria Nitzsch Hastrup, Tove Lind Iversen, og Rebekka Steinvig. "Tema: Zanzibar". *Danmission Magasin* 2018 (2): Sider: 18
- Jørgensen, Jonas Adelin. 2014. "Religionsfrihed og religionsforfølgelse". *Ny Mission* nr. 27. Sider: 23
- Open Doors. 2018. "Tanzania Persecution Dynamics". Upubliceret. Sider: 7
- Opsal, Jan. 2016. *Islam: lydighetens vei*. Sider: 398
- The revolutionary government of Zanzibar. "The constitution of Zanzibar". <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/tz/tz028en.pdf>. Sider: 1
- Pedersen, Torben Mark. "Luthers reformation og liberalismens opståen". *Libertas*. <http://www.libertas.dk/2017/10/31/luthers-reformation-og-liberalismens-opstaaen/>. Set d.12/12-2018 Sider: 2
- Tønnsen, Aminah. 2015. *Islam: Koran, Hadith, Sharia*. 1. udgave. Odense: Mellempgaard. Sider: 1-166
- United Nations. 1948. "The Universal Declaration of Human Rights". <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>. Sider: 1

Antal siders litteratur i alt: 1097 sider

Interviewprotokol

Lokale zanzibariere:

Muslimer:

Sheikh Abdallah Talib, midt 50'erne, muslim, sunni, ansat i WAQF – regeringskontor med fokus på brug af sharialovgivning indenfor familieret, lærd indenfor Islam, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview på Katiba la Sheria, Mazizini, Stone Town den 4/10-2018.

Sahil Khatri, 28 år, muslim, sunni, ansat i Stone Town Traders, ansat hos en ismaili-muslim, født i Dar es Salaam og boet 1½ år på Zanzibar. Interview i Forodhani Gardens den 8/10-2018.

Mwanaisha, 45 år, muslim, sunni, ansat i Upendo, Danmissions syprojekt, født på Zanzibar i landsbyen Mpandae, bor i Stone Town. Interview på Upendo, Stone Town den 1/10-2018.

Abu, ca. 28 år, muslim, sunni, ansat i hotelbranchen, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Gruppeinterview med Perrine på Ma sha Allah Café, Stone Town den 6/10-2018.

Kalil Muhammed Said, 24 år, muslim, sunni, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview i Migombani, Stone Town, den 6/10-2018.

Juma Ali Juma, 29 år, muslim, sunni, født på Zanzibar, bor på øen Uzi. Interview i Mwanakwerekwe, Stone Town, den 6/10-2018.

Mwasiti Saidi, midt 40'erne, muslim, sunni, født på Zanzibar, servitrice, bor i Stone Town. Interview i Jamhuri Gardens, Stone Town, den 5/10-2018.

Riziki Mkidadi, midt 30'erne, muslim, sunni, født på Zanzibar, detailbranchen, bor i Stone Town. Interview i Jamhuri Gardens, Stone Town, den 5/10-2018.

Amina Arafat Hassan, 49 år, muslim, uafhængig – hun bekender sig ikke til en bestemt muslimsk retning, ansat på Upendo, Danmissions syskole, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview på Upendo, Stone Town, den 9/10-2018.

Muhammed Ali, slut 30'erne, muslim, sunni, taxichauffør, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview i Stone Town den 8/10-2018.

Kombe, midt 40'erne, muslim, sunni, født på Zanzibar, bor i Nungwi. Interview i Nungwi den 7/10-2018.

Vuai Simba, 24 år, muslim, sunni, handelsmand, født på Zanzibar, bor i Nungwi. Interview i Nungwi den 7/10-2018.

Muna Yahya, cirka 40 år, muslim, uafhængig – hun bekender sig ikke til en bestemt muslimsk retning, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview i Hurumzi, Stone Town den 8/10-2018.

Chafu, Sifa, Farheart og Safi, muslimer, hhv. 16, 15, 18 og 18 år gamle, sunni, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Gruppeinterview ved Jaws Corner, Stone Town den 6/10-2018.

Salim, midt 30'erne, muslim, sunni, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview ved Jaws Corner, Stone Town, den 28/9-2018.

Amon, midt 50'erne, muslim, sunni, født på Pemba, bor i Stone Town. Interview ved Jaws Corner, Stone Town, den 28/9-2018.

Doktor Omar, Suleiman Ali, Abdalla Ali, alle mellem 40 og 50 år, muslimer, sunni, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Gruppeinterview i Mkunazini, Stone Town, den 4/10-2018.

Kristne:

Shukuru Maloda, slut 30'erne, kristen, lutheraner, præst, født i Dar es Salaam, boet i Stone Town, Zanzibar siden 2009. Interview ved Mwanakwerekwe Lutheran Church, Stone Town, den 28/9-2018.

Philip Mwungi, 40 år, Kristen, lutheraner, præst og leder af Zanzic, født i Dar es Salaam, boet i Stone Town, Zanzibar siden 2013. Interview på Zanzic, Stone Town, den 8/10-2018.

Jamaly Aly Hussein, 38 år, kristen, anglikaner, præst og missionær, født på Zanzibar, konverteret i 1998. Interview i den anglikanske katedral, Stone Town, den 4/10-2018.

Kanankira Loth Mbise, 42 år, kristen, lutheraner, evangelist, født i Arusha, boet på Zanzibar siden 2003. Interview i den lutherske kirke i Nungwi den 7/10-2018.

Josephina Cornelia, cirka 50 år, kristen, pentekostal, arbejder i Upendo, født i Mtwara, boet på Zanzibar siden 1994, bor i Stone Town. Interview i Upendo den 9/10-2018.

Yohana Madai, cirka 55 år, kristen, pentekostal, præst, født i Singida, boet på Zanzibar siden 2005, bor i Stone Town. Interview i Zanzic den 3/10-2018.

Fader Damas Mfoi, cirka 60 år, kristen, romersk-katolsk, præst, født ved Kilimanjaro, boet på Zanzibar siden 2003, bor i Kitope. Interview i den romersk-katolske kirke i Kitope den 8/10-2018.

Mary Idi, cirka 35 år, Kristen, lutheraner, evangelist, født ved Kilimanjaro, boet på Zanzibar siden 2014, bor i Stone Town, konverteret i 2012. Interview i Jamhuri Gardens, Stone Town, den 5/10-2018.

Saul Jackson, midt 60'erne, kristen, lutheraner, landmand/pensionist, født på fastlandet, boet på Zanzibar siden 1964, bor i Stone Town. Interview ved Mwanakwerekwe Lutheran Church, Stone Town, den 30/9-2018.

Beatrice, cirka 33 år, kristen, lutheraner, født i Iringa, boet på Zanzibar siden 2008, bor i Stone Town. Interview ved Mwanakwerekwe Lutheran Church, Stone Town, den 30/9-2018.

Esther, cirka 36 år, Kristen, lutheraner, født i Dar es Salaam, boet på Zanzibar siden 2005, bor i Stone Town. Interview ved Mwanakwerekwe Lutheran Church, Stone Town, den 30/9-2018.

Paulo Godfrey Ntenga, 27 år, kristen, lutheraner, receptionist, født i Songwe, boet på Zanzibar siden 2014, bor i Nungwi. Interview i den lutherske kirke i Nungwi den 7/10-2018.

Elisante Kaanankire Kanuya, cirka 35 år, kristen, lutheraner, født på fastlandet, bor i Nungwi. Interview i den lutherske kirke i Nungwi den 7/10-2018.

Adelina Paulo, Salvina Arristides og Anna Sambo, hhv. 27, 37 og 37 år, kristne, lutheranere, født på fastlandet, boet på Zanzibar siden hhv. 2015, 2015 og 1998, bor i Nungwi. Gruppeinterview i den lutherske kirke i Nungwi den 7/10-2018.

Emanuel Samuel, cirka 40 år, kristen, pentekostal, advokat, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview hos advokatkontoret Dimoso i Mlandege, Stone Town, den 5/10-2018.

Anonym 1 og anonym 2, cirka 80 år og 85 år, kristne, romersk-katolsk, skolelærer og læge, født på Zanzibar, bor i Stone Town. Gruppeinterview i Stone Town, den 8/10-2018. Respondenterne har bedt om at være anonyme, men deres identitet er kendt af kandidaten.

Benjamin Jackson, 32 år, kristen, anglikaner, ingeniør, født på Pemba, bor i Stone Town. Interview i den anglikanske katedral, Stone Town, den 8/10-2018.

Janet Martin, midt-30'erne, kristen, romersk-katolsk, handelsmand, født i Dar es Salaam, boet 3 år på Zanzibar, bor i Stone Town. Interview i Jamhuri Gardens, Stone Town, den 5/10-2018.

Udlændinge:

Arngeir Langås, nordmand, kristen, lutheraner, ansat for Danmission på Zanzibar fra 2002-2010 og arbejdede med interreligiøs dialog. Interview på Danmissions Hovedkontor, Hellerup, den 21/9-2018.

Daniel Nygaard Madsen, dansker, kristen, lutheraner, ansat for Danmission på Zanzibar fra 2010-2014 og arbejdede med interreligiøs dialog. Interview hos Dansk Missionsråd, Frederiksberg, den 5/9-2018.

Jutta og Henrik Jørgensen, danskere, kristne, lutheranere, bosat på Zanzibar og arbejder med hhv. sundhed og dykkerlæge. Interview i Chukwani, Stone Town den 5/10-2018.

Maria Nitsch Hastrup, dansker, kristen, lutheraner, missionær, ansat for Danmission på Zanzibar fra august 2018 og arbejder med interreligiøs dialog. Interview på Zanzibar Coffee House, Stone Town, den 27/9-2018.

Leonardo Ferreira, Brasilianer, kristen, pentekostal, ejer af en kaffeshop i Stone Town siden 2016. Interview på Puzzle Coffee Shop, Stone Town, den 29/9-2018.

Peter Sensenig, amerikaner, kristen, metodist, regionskonsulent for mennonitterne i Afrika og med fokus på fredsarbejde, missionær på Zanzibar og underviser på Zanzibar Interfaith Center, Zanzic. Interview på Zanzic, Stone Town, den 9/10-2018.

Perrine, franskmand, kristen, romersk-katolsk, turistbranchen, boet på Zanzibar siden 2015, bor i Stone Town. Gruppeinterview med Abu på Ma sha Allah Café, Stone Town den 6/10-2018.

Nik Bredholt, dansker, Kristen, katolik, tidligere missionær på Zanzibar fra 2015-2018. Information på e-mail til kandidaten den 4/10-2018.